

İBN ABBÂS'IN SAHÂBEYE YÖNELİK İSTİDRAKLERİ: İBADETLER ÖZELİNDE BİR İNCELEME

IBN ABBAS' CORRECTIONS (ISTIDRĀK) REGARDING THE COMPANIONS: A CASE STUDY ON WORSHIP

Emine DEMİL

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü

eminedemil@nevsehir.edu.tr

ORCID: 0000-0001-5966-4651

ÖZET

ABSTRACT

Geliş Tarihi:

29.01.2022

Kabul Tarihi:

21.03.2022

Yayın Tarihi:

31.03.2022

Anahtar Kelimeler

İbn Abbâs

Hadis

Fıkıh

İbadet

İstidrak

Keywords

Ibn Abbas

Hadith

Fiqh

Worship

Correction

Müksirün sahâbiler, Allah Rasûlü'nün (s.a.s) vefatından sonra yaklaşık yarım asır yaşamış ve birkaç kuşak sonraki nesille görüşme imkânı bulabilmişlerdir. Bu bağlamda müksirün sahâbilerin daha fazla miktarda rivâyette bulunmasının sebeplerinden birinin zaman unsuru olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim müksirün sahâbilerden İbn Abbâs küçük yaşlarında Hz. Peygamber'e yetişmiş, onun vefatından sonra uzun bir yaşam sürmüş, dolayısıyla hem doğrudan Hz. Peygamber'den hem de diğer sahâbiler vasıtasıyla dolaylı olarak hadis dinlemiştir. Fetihler sonucunda genişleyen İslâm coğrafyasında ortaya çıkan yeni fikhî meselelere çözüm bulmak amacıyla, bilhassa müksirün sahâbilere başvurulmuştur. Onlar Hz. Peygamber'in sözlerini ve fillerini kendi anlayışları çerçevesinde yorumlamışlardır. Müksirün sahâbilerden birisi olan İbn Abbâs, fikhî konularda diğer sahâbilerden farklı hükümler vermiş, kendisine bir mesele sorulduğu zaman, Kur'an, Sünnet ve hadisle fetva vermiş, onlarda da bir şey bulamazsa kendi görüşü ile ictihâd etmiştir. İbn Abbâs'ın hayatına, İslâmî ilimlerdeki konumuna dair çalışmalar vardır. Ancak onun ibadetler hususunda yaptığı istidraklerine dair bir çalışma bulunmamaktadır. Çalışmamızda onun ibadetlere dair istidraklerine değinilecektir.

Muksirün companions have lived approximately half a century after the death of Prophet (pbuh) and they had the chance to see a few next generations. In this context, it is possible to say that one of the reasons for the muksirün narrate more is the time factor. Indeed, Ibn Abbas who is among them, had the chance to see him while he was younger, survived a long life after his death and thusly he listened to hadith both directly from the prophet and indirectly through companions of the prophet as well. People applied to them to find solutions for the new regarding jurisprudence emerging in Muslim lands expanding due to the conquests. They've interpreted sayings and actions of him in the framework of their understanding. Ibn Abbas was among them, provided legal opinions which were different from those of others in matters regarding jurisprudence and when question was asked to him, he provided answers from Qur'an, Sunnah and hadith, if he was unable to find in them, he was providing his own opinions. There're various studies regarding him in Islamic sciences. However, there isn't a study regarding the corrections that he made in the area of worship. In our study, his istidrâk regarding workshop will be cited.

DOI: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nevsosbilen/article/1064879>

Atıf/Cite as: Demil, E. (2022). İbn Abbâs'ın sahâbeye yönelik istidrakleri -ibadetler özelinde bir inceleme-. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(1),329-343.

Giriş

Sahabenin hadislere yaklaşımı birbirinden farklılık arz etmektedir. Onlar da insan olması hasebiyle bir takım zapt ve anlama hataları yapmışlardır. Bu hatalar sahabe içerisinde tespit edilmiştir (Özsoy, 2016: 84-85). Sahâbenin birbirini tenkit etmesine istidrak denmektedir. Bilhassa istidrak denilince Hz. Âişe ön plana çıkmaktadır. Bu konuda klasik ve modern tarzda birçok çalışma da yapılmıştır, ancak diğer sahabenin de bazı istidraklerinin olduğu nakledilmektedir. Bu çerçevede İbn Abbas'ın en az Hz. Aişe kadar birtakım istidraklerinin olduğu görülür, ancak bunların tümü bir makale boyutunu aşacağından çalışmamız ibadetlerle ilgili hususlarla sınırlandırılmıştır. İbn Abbas ile ilgili çalışmalarda bu hususa değinilmekle birlikte derli toplu bir çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Bu çalışmanın özgün yönü ibadetler özelinde İbn Abbas'ın yaptığı istidraklerin mahiyetine dair bir tespitle bulunmayı hedeflemesidir.

İbn Abbâs, hem Hz. Peygamber'den hem de sahâbeden hadis dinlemiş, bu bağlamda hadis ilminde müksirûndan, fıkhîta Abâdile'den (dört Abdullâh'tan) birisi olmuştur. O, rivâyet ettiği hadislerin Kur'an-ı Kerim'e uygun olması hususunda oldukça titizlik göstermiş, bir rivâyeti naklederken şu hususu dile getirmiştir: "Benden Rasûlullah'tan (s.a.s) bir hadis duyduğunuzda onu Kitap'ta bulamazsanız veya bunu insanların hepsi güzel görmezse bilin ki Hz. Peygamber'e yalan isnad etmişimdir." (Dârîmî, 1981: 50, 1/146). Burada dikkat çeken husus, İbn Abbâs'ın çevresindekilere Kur'an-ı Kerim'e muhalif bir hadis naklettiğinde bunu kabul etmemelerini açık bir şekilde ifade ederek, Kur'an'a muhalif bir rivâyetin olamayacağını vurgulamasıdır (Yatkın, 2012: 416).

İbn Abbâs Hz. Peygamber'in sözlerini ve fiillerini fikhî bir bakış açısıyla yorumlamıştır. Bu bağlamda Rasûlullah (s.a.s) bir gün mescitte burnuna kötü kokular gelmesi üzerine, sahâbeye; "Cuma namazına gelirken yıkanın" buyurmuştu (Ahmed b. Hanbel, 1982: 1/268-269). Bu sözün maksadını dikkate alan fakih sahâbî İbn Abbâs, bu hususu şöyle izah etmiştir: "O zamanlar insanlar fakirdi ve yünden kıyafetler giyerdi. Mescid-i Nebî ise hem dardı hem de çatısı alçaktı. İnsanlar yünlü elbiseler giyip terlediklerinde, etrafa kökü koku yayılıyordu. Bu koku, Rasûlullah'a (s.a.s) kadar ulaştığında, ashâba şöyle seslendi: "Ey insanlar! Bugün mescide gelirken yıkanın. Her biriniz bulabildiği en güzel kokusunu sürünsün." (Ebû Dâvûd, 1981: 129, 1/242-250). Bu bağlamda hadisin hangi şartlarda ve ortamda söylendiğini dikkate alan İbn Abbâs, rivâyeti emir olarak değil, mescide tertemiz gelmesini teşvik eden bir tavsiye olarak telakki etmiştir. Bu anlayış tarzı, rivâyete dair farklı değerlendirmelere sebep olmuştur.

İbn Abbâs'ın Hadis ve Fıkıh İlmindeki Konumu

İbn Abbâs'ın, Hz. Peygamber ile ne kadar süre birlikte olduğu ve onun yaşadığı hadiselerle ne kadar şahit olabildiği hususu rivâyet etmiş olduğu hadislerin sayısı bakımından önem arz etmektedir. Yaygın olan kanaate göre İbn Abbâs, Rasûlullah'ın vefatında çocuk yaşta olduğu için rivâyet etmiş olduğu hadislerin neredeyse tamamını, ashâbdan nakletmiştir. Ancak İbn Abbâs'ın yaklaşık 30 ay Rasûlullah (s.a.s) ile birlikte bulunduğu bilinmektedir (Zehebî, 1406/1986: 3/332). Bu süre zarfında İbn Abbâs, Rasûlullah (s.a.s) ile Mekke'nin fethine, Huneyn ve Tâif gazvelerine ve Veda Haccı'na katılmıştır. Mekke'nin fethi sonrasında Medine'ye hicret etmiştir (Yatkın, 2012: 25). İbn Abbâs'ın ilme olan düşkünlüğü (Zehebî, 1406/1986: 3/331) ve Hz. Peygamber'in Veda Haccı'nda bulunması dolayısıyla Hz. Âişe (ö. 57/677); "Menâsiki ondan daha iyi bilen yoktur" (İbn Sa'd, 1989/1409: 2/369) demektedir. İşte bütün bunlar Rasûlullah'tan (s.a.s) çok sayıda hadis rivâyet etmesine zemin teşkil etmiştir (Yatkın, 2012: 405). Ayrıca İbn Abbâs, küçük yaştan itibaren Hz. Peygamber'in ibadetlerini öğrenmek amacıyla O'nun eşlerinden Meymûne, teyzesi olduğu için, bazı geceler onlarla birlikte kalmıştır (Çakan ve Eroğlu, 1988: 1/76-79). Bu bağlamda İbn Abbâs'ın rivâyetlerinden 18'i mükerrer olmak üzere toplamda 26 rivâyet, İbn Abbâs'ın teyzesi Meymûne'nin evinde, Hz. Peygamber'in sözlerine, fiillerine ve ibadetlerine dair gözlemlerini bize sunmaktadır (Yatkın, 2012: 407).

İbn Abbâs'a Rasûlullah'ın (s.a.s) da bizzat bazı hadis ve ifadeleri öğrettiği nakledilmektedir (Hâkim en-Nisâbûrî, 1990: 3/614-625; Aşık, 1981: 135). İbn Abbâs, 12'si mükerrer, 32'si tekrarsız olmak üzere toplam 44 kavli hadisi, Hz. Peygamber'den bizzat işittiğini izah ederek nakletmiştir. 37'si mükerrer, 33'ü tekrarsız olmak üzere toplamda 70 fiili hadis, onun bizzat Rasûlullah'ı (s.a.s) gördüğü ve onunla birlikte geçirdiği süre zarfında yaşanan hadiselerle dairdir. İbn Abbâs'ın rivâyet ettiği hadislerden bir kısmını bizzat Hz. Peygamber'den işitip işitmediği ise tespit edilememiştir. Bu rivâyetlerin sayısı ise 111'dir. İbn Abbâs, çok hadis rivâyet eden sahâbîlerden birisi olarak naklettiği 1660 hadisin bir kısmını, bizzat Rasûlullah'tan (s.a.s) işitmediğini belirterek, hangi sahâbîden aldığını

ifade etmiştir. Hem Übey b. Ka'b'dan hem de Hz. Ömer'den 23 hadis nakletmiştir. Ayrıca İbn Abbâs başta Ebû Hureyre olmak üzere Ebû Talha, Sa'b b. Cessâme ve diğer sahâbîlerden de rivâyet etmiştir.” (Yatkın, 2012: 409-411).

Rivâyet ettiği hadisi doğrudan Hz. Peygamber'den duymayıp başka bir sahâbîden duyduğu halde, Hz. Peygamber'den nakleden sahâbînin rivâyeti sahabî mürseli olarak adlandırılmaktadır (Uğur, 1992: 338). Bu bağlamda isnaddan hazfedilen kimsenin sahâbî olduğu bilindiği için, çoğu âlim tarafından bu hadisler zayıf addedilmemiş, hükmüyle amel edilmesinin zaruri olduğu belirtilmiştir (Yücel, 2011: 177). Muhaddislere göre, adaletinden şüphe duyulmayan sahâbe, rivâyet ettikleri hadisleri ya Rasûlullah'tan (s.a.s) ya da başka bir sahâbîden işittikleridir. Dolayısıyla bu tür rivâyetlerde adı zikredilmeyen kişi sahâbî olduğuna ve bütün sahâbîler de âdil olduğuna göre, seneden sahâbînin hazfedilmesi, teknik olarak hadisin sıhhatine zarar vermez (Polat, 1985: 92). Bu husus sahâbenin birbirlerinden işittikleri hadisleri, bizzat Rasûlullah'a (s.a.s) nispet etmekte bir beis görmediklerini göstermesi bakımından mühimdir.

İbn Abbâs fıkıh ilminde de temayüz etmiş fakih bir sahâbîdir. Dört Abdullah'tan birisi sıfatıyla döneminde, Mekke'nin fıkıh otoritesi olan İbn Abbâs fetvalarının çoğu ile tanınmaktadır.

İbn Abbâs'a soru sorulduğunda takip ettiği yöntem ise şöyledir: Eğer sorunun cevabı Kur'an'da varsa bunu haber vermiştir. Hadiste varsa yine haber vermiştir. Eğer hadiste bulamayıp, bu hususta Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'den bir fetva varsa hemen onu nakletmiştir. Yoksa o zaman kendi görüşüyle icihad etmiştir (İbn Hacer el-Askalanî, 1973: 10/126).

İstidrâk Kavramı

İstidrâk, “Telaflı etmek, düzeltmek, hatayı tamir etmek, kusuru örtmek, herhangi bir kitaptaki yanlışları sonradan farkına varıp düzeltmek, anlamak, ulaşmak ve erişmek” manasındadır. Ayrıca “Bir nesne ile diğerini anlamak, istemek ve kaçırılan bir şeyi diğer bir şeyle yerine getirmek” gibi manalara da gelmektedir. (Durmuş, 2001: 23/329-330).

İstidrâk teriminin hadis ilminde; “Yanlış veya eksik rivâyetleri düzeltme, tenkit etme” ile “Bir müellifin şartlarına uyduğu halde kitabına almamış olduğu hadisleri bir kitapta toplamak” şeklinde iki kullanımı bulunmaktadır. (Aydınlı, 2006: 157; Uğur, 1992: 168).

Sahâbe döneminde sahâbîlerin unutma ya da yanılma sebebiyle rivâyetlerde hatalar yaptığı, diğerlerinin ise bunları düzelttiği görülmektedir. İbn Abbâs da ibadete dair sahâbeden nakledilen rivâyetleri düzeltmiş, onları tenkit etmiştir.

İbn Abbâs'ın İbadetlere Dair Sahâbeye Yönelik İstidrâkleri

İbadetler, bir inanç konusu olması yanında aynı zamanda dinin pratik boyutudur. Farziyeti Kur'an ile sabit olan ibadetlerin ifâ şekilleri ve şartları bizzat Rasûlullâh (s.a.s.) tarafından gerek kavli gerekse fiilî sünnet ile bize bildirilmiştir. Bu bağlamda Allah Elçisi'nin (s.a.s.) yaklaşık 23 sene gibi geniş bir süreye yayılan tebliğ sürecinde ibadetlere dair sünnetinin ağırlıklı olduğu söylenebilir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) uygulamasına dayanan ibadet hayatının bizlere ulaşmasında ise sahâbenin rolü büyüktür. Çünkü onlar, bu eğitimin ilk talebeleri ve uygulayıcıları olmuştur. Bu noktada Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sünneti kadar onların tatbikatleri de önemlidir. İbadetler konusunda vazgeçilmez bir kaynak değeri taşıyan sünnetin ve sahabe tatbikatının farklı yorum ve uygulamalara sebebiyet vermesi ise dinin pratiği açısından bir zenginlik olarak görülebilir (Koca, 1999: 19/241-242). Bu meyanda sahâbe döneminde ibadetlere dair istidrâklerde bulunulmuştur. İbn Abbâs da ibadetlere dair hükümlerin beyanı hususunda farklı hükümler istinbat etmiştir.

Hükmî Temizliğe Dair Sahâbeye Yönelik İstidrâkleri

Hükmî temizlik, İslâm dininde emredilen ibadetleri yapabilmek için temiz olunması manasındadır. Hem Kuran-ı Kerim'de hem de hadislerde temizliğe büyük önem atfedilmiştir. Kuran-ı Kerim'de “Elbiseni tertemiz tut. Her türlü pislikten uzak dur” (Müddesir, 74/4-5), “Tertemiz olanlardan başkası ona dokunamaz” (Vâkıa, 56/79) buyrulmaktadır. Allah Rasûlü de: “Mü'min bal arısına benzer. Arı; daima temiz olan şeyleri yer, temiz olan şeyler ortaya koyar, temiz yerlere konar ve nazik davrandığı için konduğu yere zarar vermez, orayı kırıp bozmaz” (Ahmed b. Hanbel, 1982: 2/199; Hâkim en-Nîsâbüri, 1990: 1/147) buyurmaktadır.

Öte yandan sahâbe döneminden itibaren hükmî temizliğe dair fikhî tartışmalar olmuş, başta İbn Abbâs olmak üzere fakih sahâbiler, diğer sahâbilerin uygulamalarını tenkit etmiş, yapılan yanlışlıkları düzeltmiştir.

Abdestte Ayakların Meshi. İbn Abbâs abdestte ayakların meshi hususunda kendine özgü düşüncelerini dile getirmiş ve farklı yorumlarda bulunmuştur. Hükümlerin teşriine dair ince düşüncelere sahip olan İbn Abbâs, konu üzerinde akli yorumlar yapmıştır. Bu meyanda nakledilen bir rivâyet şöyledir:

Abdullah b. Muhammed b. Akîl b. Ebî Tâlib şöyle nakletmektedir: “Ali b. Hüseyin, beni Rubeyyi’ bnt. Muavviz b. Afrâ’ya gönderdi. Ona Rasûlullah’ın (s.a.s) abdestini sordum. O, bir müdd veya 1.25 müddlük olan bir su kabı çıkarttı...” Sonra: “Ben bu kapta Rasûlullah’a (s.a.s) su getirdim. O, üç defa ellerine su dökerdi.- (Abdullah b. Muhammed) bir defasında “Ellerini kabın içine sokmadan önce, üç defa yıkıyordu” demiştir- Sonra yüzünü üç defa yıkıyordu, üç defa mazmaza ve üç defa istinşak yapardı, sağ kolunu üç defa ve sol kolunu üç defa yıkıyordu, arkaya doğru ve öne doğru başına -bir defasında “iki defa” demiştir- meshederdi. Sonra iki ayağını üç defa yıkıyordu. Senin amcanın oğlu -İbn Abbâs- bana gelerek, (Rasûlullah’ın (s.a.s) abdesti hakkında) sordu ve ben ona haber verdim. O, bana: “Allah’ın Kitabı’nda ancak iki yıkama ve iki mesh buluyorum” dedi.” (Ahmed b. Hanbel, 1421/2001: 44/565).

Hadiste ismi geçen Medineli kadın sahâbilerden olan Rubeyyi’ bnt. Muavviz, Hz. Peygamber’in Medine’deki akrabalarından Benî Neccâr’dan olduğu için Rasûlullah (s.a.s) ile yakından ilgilenirdi. Rivâyetlerden Rasûlullah’ın (s.a.s) onun evini çokça ziyaret etmiş olduğu anlaşılmaktadır. Rubeyyi’ zaman zaman evini ziyaret eden Allah Rasûlü’nün (s.a.s) orada nasıl abdest alıp namaz kıldığını yakinen gördüğünü söylemiş, bu nedenle de İbn Abbâs gibi sahâbiler, Ali b. Hüseyin Zeynelâbidîn gibi tabîler, bu gibi konularda şüpheye düştüklerinde onun görüşüne başvurmuştur (Cirit, 2008: 35/179).

Rubeyyi’ bnt. Muavviz, Rasûlullah’ın (s.a.s) nasıl abdest aldığı naklettiğinde, İbn Abbâs sadece “ayakların yıkanması” hususunda ona itiraz etmiştir. Zira Rubeyyi’ yüz, kollar ve ayakların yıkanmasını ve sadece başa mesh edilmesini zikretmektedir. İbn Abbâs’ın ise, “Allah’ın Kitabı’nda iki yıkama buluyorum “demesi, yüz ve kolların yıkanması, baş ve ayaklara mesh edilmesi manasındadır. Zira Abdurrezzak’ın rivâyetinde “İnsanlar yıkamaktan vazgeçmezler, ama biz Allah’ın Kitabı’nda iki ayağa mesh etmeyi buluyoruz” lafziyle (Abdurrezzâk, 1390/1970: 1/37) bu husus açıkça ifade edilmiştir.

İbn Abbâs’ın bu itirazından, onun abdest âyetini “ve ercülüküm” şeklinde okuduğu anlaşılmaktadır. Onun, Abdurrezzak → İbn Cüreyc → Amr b. Dînâr → İkrime → İbn Abbâs tarikiyle nakledilen “abdest, iki yıkama ve iki meshtir” ifadesiyle (Abdurrezzâk, 1390/1970: 1/19) onun doğrudan âyette var olduğunu düşündüğü hükmü beyan ettiği anlaşılmaktadır. Bu kanaate, abdest ve teyemmüm hükmünün teşrii hikmetleri üzerinde kıyas yaparak ulaşılmış olduğunu da ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda ona göre; abdestte yüz ve kollar yıkanmakta, baş ve ayaklar ise mesh edilmektedir. Abdest yerine teyemmüm alındığında ise, abdestte yıkanması gereken yüz ve kollar mesh edilmesi emredilmiş; abdestte mesh edilen baş ve ayaklar ise, teyemmümde terkedilmiştir. Bu yorumu İbn Abbâs, kendisi: “Allah, iki yıkamayı ve iki meshi farz kılmıştır. Görmüyor musun ki, teyemmümü emrederken, (abdestteki) iki yıkama yerine iki meshi getirdi ve (abdestteki) iki meshi terk etti” diyerek izah etmiştir. İbn Abbâs, bu meyanda insanların abdest alırken ayaklarına mesh etmemelerini ve yıkamaya devam etmelerini yadırgamakta ve “İnsanlar yıkamaktan vazgeçmezler, ama biz Allah’ın Kitabı’nda iki ayağa mesh etmeyi buluyoruz” demektedir (Abdurrezzâk, 1390/1970: 1/37).

Öte yandan önceleri abdest âyetini “Ve ercülüküm” şeklinde okunması gerektiği kanaatine sahip olan İbn Abbâs, daha sonra bu hususu araştırmış ve Rasûlullah’ın bu âyeti “Ve ercülüküm” şeklinde okuduğunu öğrenmiştir. Bundan sonra kendisi de âyeti bu şekilde okumaya başlamış, abdestte ayaklara mesh edilmesini görüşünü terk ederek, ayakların yıkanması gerektiği görüşünü benimsemiştir (Gürses, 2018: 4-38; Ateş, 1989: 188-193; Yalçın, 2019: 354-374).

İkrime’nin (ö. 104) rivâyetine göre, İbn Abbâs, abdest âyetini “Ve ercülüküm” (nasb) şeklinde okumuş ve “İş yıkamaya döndü” demiştir. İmrân b. Ebî Atâ’nın (ö. 140) rivâyetine göre, İbn Abbâs daha sonra, abdestte ayaklarını yıkamış ve parmak aralarını da iyice ovuştur (İbn Ebî Şeybe, 1427/2006: 1/19).

Ebû Seleme el-Huzâî → İbn Bilâl → Zeyd b. Eslem kanalıyla Atâ b. Yesâr (ö. 94) da İbn Abbâs'ın abdestini tavsif ederken, sağ ve sol ayaklarını yıkadığını ve akabinde “Rasûlullah'ı (s.a.s) şöyle abdest alırken gördüm” dediğini rivâyet etmiştir (Buhârî, 1438/2017: 7, 225; Ahmed b. Hanbel, 1421/2001: 4/239-240).

İbn Abbâs'ın abdestte ayakları meshedip daha sonra bundan vazgeçmesinin sebebi Kur'ân ile hüküm istinbat etmiş olması dolayısıyla.

Cinsel Organa Dokunmanın Abdesti Bozması. İnsanın kendi cinsel organına dokunmasıyla abdestin bozulup bozulmayacağı hususu hem sahâbe arasında hem de sonraki dönem fakihler arasında tartışılmalı hususlardan birisidir. İbn Abbâs'ın bu hususta Abdullâh b. Ömer'i tenkit ettiği görülmektedir.

İbn Abbâs, İbn Ömer'e: “Zeker hakkında söylediğin sözü hak olarak bilseydim, onu kesecektim. Sonra, eğer onu necaset olarak bilsem onu keseceğim. Ancak ona mı dokundum yoksa burnuma mı dokundum, hiç önemsemiyorum” demiştir (Abdurrezzâk, 1390/1970: 1/119).

Kaynaklarda bu hususta İbn Abbâs'tan üç farklı görüş nakledilmiştir: “Şafîiler, İbn Abbâs'ın bu konuda abdestin bozulacağı görüşüne sahip olduğunu nakletmişlerdir.” (İbn Ebî Şeybe, 1427/2006: 1/298).

İbn Hazm, İbn Abbâs'ın bu husustaki görüşünü aktarırken, “Yanılarak yaptıklarınızda size vebal yoktur, fakat kalplerinizin bile bile yöneldiğinde günah vardır” (Ahzâp 33/5) âyeti bağlamında, “Unutarak tutarsa abdest bozulmaz, kasten tutarsa abdest bozulur” dediğini nakletmektedir.

Cinsel organı elle tutmakla abdestin bozulmayacağı görüşü, en çok rivâyet edilen görüştür. Rivâyetlerde geçen lafızlara bakıldığında, bu hususa dair sahâbiler arasında oldukça sert bir tartışmanın yaşandığı anlaşılmaktadır. İbn Abbâs'ın İbn Ömer'e karşı itiraz ederken kullandığı ifadelerin, Hz. Ali, İbn Mes'ûd, Huzeyfe ve Sa'd b. Ebî Vakkâs gibi birçok sahabe tarafından da dile getirildiği görülmektedir (Abdurrezzâk, 1390/1970: 1/117-119).

İbn Abbâs'ın cinsel organa dokunmanın abdesti bozmayacağı şeklinde bir hüküm istinbat etmesinin sebebi onu akla aykırı görmesidir (Kahraman, 2010: 111-142).

Ateşe Değmiş Şeyden Dolayı Abdestin Bozulması. Ateşte pişen bir şeyin yenilmesinin abdesti bozup bozmayacağı hususu, sahâbe arasında oldukça tartışmalıdır. İbn Abbâs bu hususta Ebu Hureyre'yi eleştirmiştir.

Ebû Hureyre, Rasûlullah (s.a.s); “Bir keş (kurumuş çökelek) parçası da olsa, ateşin değdiği şeyden dolayı abdest alın” buyurdu deyince İbn Abbâs ona; “Yağdan dolayı da abdest alacak mıyız? Sıcak sudan dolayı da abdest alacak mıyız?” diye itiraz etmiş; Ebû Hureyre de: “Ey kardeşimin oğlu! Rasûlullah'tan (s.a.s) bir hadis duyduğunuz zaman ona misal vermeye kalkışma!” demiştir (Tirmizî, 1981: 58, 1/114-115).

Rivâyetin başka versiyonları şöyledir: “İbn Abbâs, Ebû Hureyre'nin abdest aldığını gördü. Ebû Hureyre ona; “Neden abdest aldığımı biliyor musun?” dedi. İbn Abbâs; “Hayır” deyince Ebû Hureyre; “Yediğim keş (kuru çökelek) parçalarından dolayı abdest alıyorum” dedi. İbn Abbâs: “Senin neden abdest aldığını önemsemiyorum. Şehâdet ederim ki, Rasûlullah'ın (s.a.s) koyun budunu yediğini, sonra kalkıp abdest almadan namaz kıldığını gördüm” dedi.” (Abdurrezzâk, 1390/1970: 1/165-166; Ahmed b. Hanbel, 1421/2001: 5/423).

Başka bir rivâyette, İbn Abbâs: “Ateş değdi diye şimdi ben Allah'ın Kitabı'nda helâl olarak gördüğüm şeyden dolayı abdest mi alacağım?” dedi. Bu söz üzerine Ebû Hureyre, yerden taşları topladı ve taşları göstererek şöyle dedi: ‘Bu taşların sayısınca şehâdet ederim ki, Allah Elçisi (s.a.s) “Ateşin değdiği şeyden dolayı abdest alın” buyurmuştur (Nesâî, 1981: 122, 1/105).

Burada şunu belirtelim ki, Hulefâ-i Râşidîn ve dört mezhep imamı başta olmak üzere büyük çoğunluk, ateş değmiş şeyi yemenin veya kullanmanın abdesti bozmayacağı görüşündedir (Şebbîr Ahmed Osmanî, 2006: 3/156).

Nevevî, bu ihtilâfın, sadece erken dönemlerde olduğunu ve daha sonra bütün ulemanın bu halde abdestin bozulmayacağına icma ettiklerini kaydeder (Nevevî, 1283/1866: 4/43).

Câbir'in “Rasûlullah'tan (s.a.s) bu iki işin en sonuncusu, ateş değmiş şeyden dolayı abdest almayı terk etmek olmuştur” demesi (Nesâî, 1981: 122, 123, 1/108), abdest almanın nesh edildiği görüşünü kuvvetlendirmektedir. Öte yandan bu konuda Ebû Hureyre'den nakledilen bütün rivâyetler abdest alınacağı yönündedir. Fakat Nevevî, ateş değmiş şeyden dolayı abdest alınmayacağı görüşünde olanları zikrederken, İbn Abbâs ve Ebû Hureyre'yi birlikte zikretmiştir (Nevevî, 1283/1866: 4/43).

İbn Abbâs'ın Ebû Hureyre'yi tenkit etmesinin sebebi, onun rivâyetini Kur'ân'a ve sünnete aykırı görmüş olmasındandır.

Gusle Dair Sahâbeye Yönelik İstidraki. İbn Abbâs, tâbiînin önde gelenlerinin buldukları bir mecliste gusle dair sorulan soruya ne ile fetva verdiklerini sormuştur.

Mücahid tarikiyle şöyle bir rivâyet nakledilir: “Biz İbn Abbâs'ın ashâbı oturuyorduk. İkrime ve Atâ da oturuyorlardı. Bu esnada İbn Abbâs Kâbe'ye dönerek namaz kılıyordu. (Mücahid); “Birisini bana geldi. Fetva veren var mı?” dedi. O kimse: “İdrar yapınca ardından meni çıkıyor. Fıskıran meniye çıkartıp attım” dedi. Ona: “Sıvı gibi olmayan, yoğun beyaz suyu, ondan çocuk olan meniye mi kastediyorsun?” dedik. “Evet onu kastediyorum” dedi. “İhtilafsız gusül sana vaciptir, (denildi)”. O: “Şaşırıldı, innâ lillah ve innâ ileyhi râciûn!” demeye başladı. Bu esnada İbn Abbâs namazında acele edip onu bitirmeye çalıştı. Sonra İbn Abbâs: “Ey İkrime! Çağır o adamı” dedi. Adam gelince İbn Abbâs: “Söyleyin bakayım bu adama hangi fetvayı verdiniz?” dedi. İbn Abbâs: “Allah'ın Kitabı'na istinaden mi fetva verdiniz?” dedi. Oradakiler, “Hayır” dediler. İbn Abbâs: “O zaman Rasûlullah'ın sözüne istinaden mi verdiniz?” diye sordu. Orada bulunanlar: “Hayır” dediler. İbn Abbâs: “Rasûlullah'ın sahabelerinin birinin sözüne göre mi fetva verdiniz? Neye göre hüküm verdiniz?” dedi. Oradakiler: “Görüşümüze göre” dediler. İbn Abbâs bunun için Rasûlullah (s.a.s) şöyle buyuruyor dedi: “Bir tane fakih, bin âbiddenden daha zor bir avdır.” (Fâkihî, 1414/1994: 1/182). Bu rivâyette şeytanın bir fakihî zor aldatacağı belirtilmektedir. Zira fakih, her zaman hayrı emredeceği için şeytanın aldatmalarına karşı uyanıktır.

İbn Abbâs, Kurân, sünnet ve Rasûlullah'ın sözüne istinaden hüküm istinbat etmek gerektiğini belirtmiş, kendi görüşlerine göre fetva verdiklerini öğrenince yanlışlıklarını söylemiş ve fetvada yapılan hatayı düzeltmiştir.

Mest Üzerine Meshe Dair Sahâbeye Yönelik İstidraki. Abdullah b. Ömer, Kûfe'de Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı mestlerine mesh ederken görmüş ve ona itiraz etmiştir. Sa'd ise, bunda hiçbir sorun olmadığını söylemiştir. İbn Ömer de “Her halde, benim bilmediğim bir şeyi biliyor” diye başka bir şey dememiştir. Sonra, Hz. Ömer'in huzurunda bir araya geldiklerinde Sa'd b. Ebî Vakkâs, o tartışmayı hatırlatmış, Hz. Ömer de mestlere mesh etmenin caiz olduğunu söylemiştir (Abdurrezzâk, 1390/1970: 1/196).

İbn Abbâs ise şöyle demiştir: “Sa'd b. Ebî Vakkâs ve İbn Ömer, mestlere mesh etme hususunu sorduklarında, ben Hz. Ömer'in huzurunda idim. O, Sa'd'ın sözüne göre hükmetti. Ben, Sa'd'a: “Rasûlullah'ın (s.a.s) mestlere mesh ettiğini hepimiz biliyoruz. Fakat Mâide sûresinden önce mi, yoksa sonra mı mesh etmiştir? Hiç kimse sana, Rasûlullah'ın (s.a.s) Mâide sûresi indikten sonra mesh ettiğini söyleyemez” dedim. Hz. Ömer ise, hiçbir şey demedi.” (Beyhakî, 1/410, 1424/2003; Ahmed b. Hanbel, 1421/2001: 5/421).

İşte o mecliste bulunan İbn Abbâs, Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın “mestlere mesh etmenin caiz olduğu” görüşüne itiraz etmiştir. Yukarıda zikredilen rivâyette açıkça görüldüğü gibi, İbn Abbâs'ın, abdest âyeti inmeden önce mestlere mesh edildiği ve abdest âyetiyle onun nesh edildiği görüşüne sahip olduğu anlaşılmaktadır (Ahmed b. Hanbel, 1421/2001: 5/123).

Bazı rivâyetlerde, İbn Abbâs'ın Sa'd b. Ebî Vakkâs'a itiraz ederken, mestlere mesh etmenin sadece uzun yolculukta ve şiddetli soğukta câiz olduğunu söylediği nakledilmektedir (Abdurrezzâk, 1390/1970: 1/197; Beyhakî, 1424/2003: 1/410).

Pek çok rivâyette ise İbn Abbâs'ın, mestlerine mesh ettiği ve bu hususta soru soranlara da mesh etme süresinin “mukim için bir gün, yolcu için üç gün” olduğunu söylediği aktarılmaktadır (Abdurrezzâk, 1390/1970: 1/208; İbn Ebî Şeybe, 1427/2006: 1/327).

Bu üç farklı görüşü şöyle birleştirmek mümkündür: Abdest ayeti indikten sonra, mestlere mesh etme nesh edilmiştir. Fakat istisna olarak sadece çok soğuk günlerle ve uzun seferlerle sınırlandırılmıştır. Burada şunu

belirtelim ki, mestin âdeti soğuk günlerde giyilmesidir. Kendisinin mestlerine mesh etmesini ve meshin müddetini açıklamasını da bu şartlara bağlı olarak yapması mümkündür (Kal'aci, t.y.: 2/461-462).

Namaza Dair Sahâbeye Yönelik İstidraki

Her namaz için abdest almanın ilk dönemlerde çok yaygın olduğu, fakat İbn Abbâs'ın abdest bozulmadıkça yeniden abdest alınmasını tenkit ettiği görülmektedir.

Misver b. Mahrame, İbn Abbâs'a: "Ey ilim denizi! Ubeyd b. Umeyr'e bir şey söyler misin? O, ne zaman ezanı duysa çıkıp abdest alıyor" dedi. İbn Abbâs: "Böyle şeyi ancak şeytan yapar. O, geldiği zaman beni çağırın" dedi. Ubeyd gelince İbn Abbâs'a haber verdiler. İbn Abbâs ona: "Seni, bunu yapmaya zorlayan şey nedir?" deyince, o: "Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Ne zaman namaza kalksanız yüzlerinizi yıkayınız" (Mâide, 5/6) âyetini okudu." İbn Abbâs ise: "Öyle değil. Her ne zaman abdest alsan, abdestin bozulmadıkça sen abdestlisindir" dedi (Abdurrezzâk, 1390/1970: 1/57-58).

İbn Abbâs'ın itiraz ettiği Ubeyd b. Umeyr'in kim olduğu hususu rivâyet metninde açık değildir Kanaatimizce o, tâbiînlerin büyüklerinden olan Ubeyd b. Umeyr b. Katâde olmalıdır (Zehebî, 1406/1986: 4/156). İbn Abbâs'a onu şikâyet eden ve ona cevap vermesini isteyen Misver b. Mahreme ise sahâbîdir (Nazlıgül, 2005: 30/192-193). Kaynaklara bakıldığında, bu rivâyetin konusu olan "Her namaz için abdest almanın" ilk dönemlerde çok yaygın olduğu nakledilmektedir. Hatta her namaz için ayrı ayrı abdest alan Hz. Peygamber (s.a.s), Fetih gününde birkaç namazı tek abdestle kılınca, Hz. Ömer taaccübünü, "Bugün hiç yapmadığın bir şeyi yaptın" diyerek izhar etmiş, Hz. Peygamber (s.a.s) bunu bilerek ve kasten yaptığını söylemiştir (Müslim, 1981: 277, 1/232).

Enes b. Mâlik, Rasûlullah'ın (s.a.s), her namaz için ayrı abdest aldığını söylediğinde bu işi kendisinde göremeyince haklı olarak "Peki siz ne yapardınız?" diye sormuşlar; O da: "Abdestimiz bozulmadıkça bir abdest bize yeterdi" diye cevap vermiştir (Buhârî, 1438/2017: 54, 239).

Abdullah b. Ömer'in her namaz için abdest aldığı bilinmesi; tabiîn büyüklerinden olan İbn Sîrîn'in, Dört Halife'nin de her namaz için ayrı ayrı abdest aldıklarına dayanarak bunun vacip olduğunu ileri sürmesi (Cessâs, 1412/1992: 3/331), bu meselenin ilk dönemde yaygın bir tartışma konusu olduğunu göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Esasında her namaz için ayrı abdest almanın, ilk başlarda vacip olduğu, daha sonra bunun neshedildiği söylenmektedir. Genel görüş ise, abdesti bozulan kişinin namaz için yeniden abdest almasının vacip olduğu, abdesti bozulmayan kişi için ise müstehab olduğudur (İbn Kesîr, 1434/2013: 2/42-44).

İbn Abbâs'ın Ubeyd b. Umeyr'e itirazının, her namaz için abdest almanın vacip olduğu kanaatine karşıdır. Faziletinden dolayı müstehab olarak abdest almaya itiraz edildiğini ifade etmek mümkün değildir.

Oruca Dair Sahabeye Yönelik İstidraki

Oruc ibadetinin başlangıcında sahâbe oldukça titiz bir tutum sergilemişlerdir. İbn Abbâs oruca dair sahâbeye yönelik istidrakinde, "Hilâli görünce oruca başlayın ve onu görünce bayram yapın. Eğer Ay'ı göremezseniz sayıyı otuza tamamlayın" (Müslim, 1437/2016: 2498, 440) hadisini esas almıştır. Bu hassasiyeti, Küreyb'den nakledilen şu rivâyette de görmek mümkündür: Küreyb şöyle nakletmektedir: "Ümmü Fazl bnt. Hâris, onu Şam'a Muâviye'nin yanına göndermişti. O, "Şam'a gittim. Ümmü Fazl'ın verdiği görevi yerine getirdim. Ben Şam'dayken Ramazan ayı girdi. Cuma gecesinde Hilâl'i gördüm. Sonra Ramazan ayının sonunda Medine'ye geldim. İbn Abbâs bana hilâl hakkında sordu. "Ne zaman hilâli gördünüz?" dedi. Ben: "Cuma gecesinde gördük" dedim. "Sen kendin gördün mü?" dedi. Ben: "Evet gördüm. İnsanlar da gördüler. İnsanlar oruç tuttular ve Muaviye de oruç tuttu" dedim. İbn Abbâs: "Ama biz onu cumartesi gecesinde gördük. Otuz güne tamamlayıncaya kadar veya hilâl görünceye kadar oruca devam edeceğiz" dedi. Ben: "Muaviye'nin görmesi ve oruç tutması ile yetinmeyecek misiniz?" diye sordum. O: "Hayır. Rasûlullâh bize böyle emretti" dedi (Müslim, 1437/2016: 1087, 2/765).

İbn Abbâs'ın Hz. Peygamber'den nakledilen hadisle ictihâd ettiği anlaşılmaktadır. Bu husus ihtilaf-ı metali meselesidir. Alimlerden bazıları ihtilaf-ı metaliye itibar eder, bazıları etmez. Bu bağlamda İbn Abbâs da itibar etmediğini belirtmiştir.

Hacca Dair Sahabe Yönelik İstidrakleri

İbn Abbâs, ihrama, Arafat'ta telbiyeye, tavafın sünnetlerine, hayızlı kadının veda tavafına, Kâbe'deki her rüknü öpmeye, temettü haccına ve ihramda başı yıkamaya dair farklı yorum ve değerlendirmelerde bulunmuştur. İbn Abbas, ihram hususunda Hz. Peygamber'in uygulamasını delil göstererek Abdullah b. Zübeyr'e itiraz etmiştir. İbn Abbâs, hacda Arafat'ta telbiye ve Kâbe'deki her rüknü öpme başta olmak üzere Muaviye'nin bazı uygulamalarını tenkit etmiştir. Hz. Peygamber'in her uygulamasının sünnet olarak algılanamayacağını dile getirerek onun (s.a.s) sünnetinin fıkhi boyutunu göz önünde bulundurmamak gerektiğini ifade etmiştir. O kendi görüşünün hem Kur'an'a hem de Sünnete dayandığını dile getirmiştir.

Abdullah b. Zübeyr ve İhram. Hz. Peygamber (s.a.s), bizzat kendisi kıran haccı yapmış, fakat yanında kurbanlık hayvan getirmeyenlerin temettü haccı yapmalarını emretmiştir. Cahiliye döneminde, hac aylarında umre yapmak çok ayıp görülürdü. Rasûlullah (s.a.s) bu yanlış düşünceyi tashih etmiştir. Ashâb önce umre yapmış, sonra Rasûlullah (s.a.s) kurbanlık getirenler hariç herkesin, ihramdan çıkmasını ve hac başlayınca kadar ihramsız ve ihram yasakları olmaksızın devam etmesini emir buyurmuştur.

Mücahid şöyle nakletmektedir: “İbn Abbâs şöyle dedi: “Rasûlullah (s.a.s) ve ashâbı Mekke'ye hac için geldiklerinde, Hz. Peygamber (s.a.s): “Kimin yanında kurbanı yoksa ihramdan çıksın. Eğer başladığım işten dönmeyecek olmasaydım, ben bunu yapmazdım, yani ihramlı kalmazdım” dedi. Böylece kıyamete kadar umre, haccın içine dâhil edilmiştir.” İbn Zübeyr insanlara: “İfrad haccı yapınız, İbn Abbâs'ın sözüne uymayın” dedi. İbn Abbas ona: “Sen Allah'ın, kalbini kör ettiği kimsesin! Annene adam gönder, ondan sor” diye itiraz etti. Esmâ bnt. Ebû Bekir'e adam gönderip, bu hususu ona sordular. Esmâ: “İbn Abbâs doğru söylemiş. Biz, Rasûlullah (s.a.s) ile birlikte hac için geldiğimizde bize ihramdan çıkmamızı emretti. Bizler tam olarak ihramdan çıktık. Hatta erkek ve kadınların arasına saç örgüleri düştü” dedi (Ahmed b. Hanbel, 1421/2001: 44/486).

İbn Abbâs'ın “Kıyamete kadar umre, haccın içine dâhil edilmiştir” demesi, cahiliye anlayışının kaldırıldığını ve hac döneminde de umre yapılabileceğini ifade eder.

Ahmed b. Hanbel'in bir rivâyetinde, bu tartışmanın İbn Abbâs ve Urve b. Zübeyr arasında geçtiği kaydedilmektedir: “Urve, İbn Abbâs'a: ‘Ey İbn Abbâs! Ne zamana kadar insanları saptıracaksın?’ demiş, O da: ‘Ne diyorsun, ey Ureyye (Urvecik)?’ demiş, Urve: ‘Hac aylarında umre emrediyorsun. Hâlbuki Ebû Bekir ve Ömer nehyetmişlerdi’ deyince, İbn Abbâs: ‘Bunu Rasûlullah (s.a.s) yapmıştır’ diye cevap vermiştir. Urve ise: ‘O ikisi, Rasûlullah'a (s.a.s) senden daha iyi ittibâ eden ve daha iyi bilen kişilerdi’ demiştir (Ahmed b. Hanbel, 1421/2001: 4/132-133).

Öncelikle bu rivâyet, İbn Ebî Müleyke'den dolayı zayıftır. (Yardım, 1999: 19/438). Ayrıca Hz. Ebû Bekir'in ve Hz. Ömer'in bunu nehyetmeleri söz konusu değildir. Onların bunu caiz gördüklerine dair pek çok rivâyet vardır. Bu bağlamda bu hususta İbn Abbâs'ın görüşlerinin daha sahih olduğu anlaşılmaktadır.

Arafat'ta Telbiye. İbn Abbâs, Rasûlullah'ın (s.a.s) cemârâta kadar telbiyeye devam ettiğini rivâyet etmiştir (Nesâî, 1981: 108, 5/201-202).

Bu meyanda Saîdb. Cübeyr şöyle nakletmektedir: “Arafat'ta İbn Abbâs'ın yanındaydık. Bana: ‘Ey Saîd! Neden insanların telbiyesini duymuyorum?’ dedi. Ben de ‘Muaviye'den korkuyorlar’ dedim. İbn Abbâs çadırından çıkıp şöyle bağırdı: ‘Lebbeyk Allâhümme lebbeyk! Gerçi Muaviye istemese de! Allah'ım! Onlara lanet et. Ali'ye olan düşmanlıklarından dolayı sünneti terk ettiler.’ (Beyhakî, 1424/2003: 5/253).

Başka bir rivâyette, “Allah falana lanet etsin! Hac günlerinin en büyüğüne kastettiler ve ziynetini yok ettiler. Hâlbuki haccın zîneti telbiyedir” demiş, bir isim zikretmemiştir. (Ahmed b. Hanbel, 1421/2001: 3/364)

İbn Abbâs, Rasûlullah’ın (s.a.s) Arafat’ta telbiye getirdiğini belirterek sünnete göre hüküm istinbat etmiş, Arafat’ta telbiyenin terkedilmesine itiraz etmiştir.

Tavafın Sünnetleri. Rasûlullah’ın tavaf esnasında remel yapmasının ve Safâ ile Merve’de sa’y yapmasının gerekçelerini izah etmiştir.

Ebû Tufeyl şöyle nakletmektedir: “Ben İbn Abbâs’a: “Senin kavmin, Rasûlullah’ın (s.a.s) Kâbe’yi tavaf ederken remel yaptığını ve bunun sünnet olduğunu iddia ediyor” dedim. İbn Abbâs: “Hem doğru söylemişler hem de yalan söylemişler” dedi. Ben de “Neyi doğru söylemişler, neyi yalan söylemişler?” dedim. O: “Doğru söylemişler, zira Rasûlullah (s.a.s) remel yapmıştır. Yalan söylemişler, zira sünnet değildir. Kureyşliler, Hudeybiye zamanında, “Muhammed’i ve ashabını kendi hallerine bırakın, böcekler gibi ölüp gitsinler” dediler. Sonra, Müslümanlarla ertesine Mekke’ye gelip orada üç gün kalmaları üzere anlaştılar. İşte, Rasûlullah (s.a.s) Mekke’ye geldiğinde, müşrikler de Kuaykiyan (Ebû Kubeys) dağı tarafından onlara bakıyorlardı. Hz. Peygamber ashabına; “Kâbe’yi üç tavafında remel yapınız” buyurdu ve “bu sünnet değildir” dedi. Ben yine: “Senin kavmin, Rasûlullah’ın (s.a.s) Safâ ile Merve arasında devesi üzerinde sa’y yaptığını ve bunun sünnet olduğunu iddia ediyor” dedim. İbn Abbâs: “Hem doğru söylemişler hem de yalan söylemişler” dedi. Ben de: “Neyi doğru söylemişler ve neyi yalan söylemişler?” dedim. O: “Doğru söylemişler, zira Rasûlullah (s.a.s) Safâ ve Merve arasında devesi üzerinde tavaf etmiştir. Yalan söylemişler, zira sünnet değildir. O esnada insanlar, Hz. Peygamber’in (s.a.s) etrafından dağılmıyorlardı ve yanından ayrılmıyorlardı. İşte, insanların Rasûlullah’ın (s.a.s) sözlerini duyabilmesi, onu görebilmesi ve insanların ellerinin ona ulaşmasını engellemek için devesi üzerinde tavaf yapmıştır” dedi (Beyhakî, 1424/2003: 5/250; Ebû Dâvûd, 1981: 51, 2/177).

Bu rivâyetin ravisi ve onun itirazına İbn Abbâs’ın cevap verdiği şahıs, en son vefat eden sahâbî olarak bilinen Ebû’t-Tufeyl Âmir b. Vâsile b. Abdillâh el-Leysi’dir (ö. 100/718-19) (Koçkuzu, 1994: 10/346). Rivâyetin başka tariklerinde farklılıklar vardır. Bu bağlamda Ebû Dâvûd et-Tayalisi’nin rivâyetinde, Safâ-Merve yerine, deve üzerinde Kâbe’yi tavaf ettiği nakledilmiştir (Ebû Dâvûd et-Tayalisi, 1425/2004: 3/126). Ahmed b. Hanbel’in bir rivâyetinde, Ebû Tufeyl’in İbn Abbâs’a sorduğu sorular üç tanedir. İlk ikisi, Ebû Dâvûd’un Sünen’indeki gibidir. Üçüncü soruda ise “Senin kavmin, Rasûlullah’ın (s.a.s) Safâ ve Merve arasında sa’y yaptığını ve bunun sünnet olduğunu iddia ediyor” demiş; İbn Abbâs: “Doğru söylemişler” diye cevap vermiş ve Hz. İbrahim’in orada şeytanla yarıştığı ve başka kıssaları anlatmıştır (Ahmed b. Hanbel, 1421/2001: 4/436-439). Müslim’in rivâyeti, biraz daha detaylı olmakla beraber, Ebû Dâvûd’un rivâyetine oldukça yakındır (Müslim, 1437/2016: 1264, 2/921).

İbn Abbâs’ın tavafın sünnetlerinde bu tatbikatların hangi ortamda ve şartlarda niçin yapıldığını dikkate almakta, bunları sünnet olarak telakki etmemektedir.

Hayızlı Kadının Veda Tavafı. Âfâki hacıların hac ibadetini bitirip Mekke’den ayrılırken en son yapmaları gereken rükün Veda tavafıdır. Haccın rükünlerinden birisi olan İfâza tavafını yaptıktan sonra hayız ve lohusa olan kadınların, veda tavafını yapmadan dönebilecekleri hususunda Hz. Peygamber (s.a.s) ruhsat vermiştir (Mâlik b. Enes, 1981: 229, 1/413-414). İbn Abbâs da bu ruhsat çerçevesinde hayızlı kadının Veda tavafı yapmadan Mekke’den ayrılabilmesi şeklinde hüküm istinbat etmiştir.

Tâvûs şöyle nakletmektedir: “İbn Abbâs ile beraberdim. Zeyd b. Sâbit ona; “Hayızlı kadın en son Kâbe’yi tavaf (veda tavafı) etmeden önce dönebilir mi diye fetva veriyorsun?” dedi. İbn Abbâs şöyle cevap verdi: “Evet, Medineli falan kadına sor. Rasûlullah (s.a.s) ona bunu emretmemiş mi?” Daha sonra Zeyd b. Sâbit, İbn Abbâs’ın yanına gülererek döndü ve “Doğru söylediğini gördüm” dedi (Müslim, 1437/2016: 381, 2/963).

Hac döneminde İbn Abbâs’ın bu yönde fetva verdiğini işiten ve Hz. Peygamber’in verdiği bu ruhsatı bilmeyen Zeyd b. Sâbit ona itiraz etmiştir. Bu tartışmanın ilginç yönleri rivâyetlere de yansımıştır. Zeyd b. Sâbit, hayızlı

kadının temizleninceye kadar Mekke’de kalacağını, ancak veda tavafını yaptıktan sonra ayrılması gerektiğini söylemiştir. İbn Abbâs ise, hayızlı kadın özürülü olduğu için, veda tavafını yapmadan ayrılabilceği şeklinde fetva vermiştir. Medineli hacılar nezdinde Zeyd b. Sâbit’in sözü daha itibarlı olduğu için, onlar İbn Abbâs’a: “Eğer Zeyd b. Sâbit’e muhalefet edersen, biz sana uymayız” diye itiraz etmişlerdir. İbn Abbâs da onları kendilerinden olan ve Hz. Peygamber’in bu konuda verdiği ruhsattan haberdar olan hanım sahâbî Ümmü Süleym’e yönlendirmiş ve neticede onun haklı olduğu anlaşılmiştir (Ahmed b. Hanbel, 1421/2001: 45/415).

Beyhakî’nin rivâyetinde daha ilginç bir açıklama vardır. Zeyd b. Sâbit, İbn Abbâs’a, “Senin dediğinin doğru olduğunu gördüm” deyince İbn Abbâs ona şöyle cevap vermiştir: “Muhakkak, ben Rasûlullah’ın (s.a.s) kadınlara söylediklerini bilirim. Fakat Allah’ın Kitabı’nda olan şeyi söylemeyi severim” dedi. Sonra, “Sonra kirlerini gidersinler; adaklarını yerine getirsinler ve o Eski Evi (Kâbe’yi) tavaf etsinler” (Müslim, 1437/2016: 381, 22/29) âyetini okudu ve şöyle dedi: “Kirini giderdi, adağını yerine getirdi, Kâbe’yi tavaf etti, geriye ne kaldı?” (Beyhakî, 1424/2003: 5/267).

Kısacası İbn Abbâs’ın görüşü sünnete dayanmış olur, zira o bunu Rasûlullah’tan (s.a.s) duyduğunu ifade etmektedir.

Kâbe’deki Her Rükünü Öpme. İbn Abbâs, Kâbe’deki her rükünü öpen Muâviye’yi uyarılmış, bu meselede hem Kurân’la hem de Rasûlullah’ın sünnetiyle icthâd etmiştir. Burada şunu belirtelim ki, Kur’an ile istişhad, rükünü öpme hususunda değil, sünnete uyma hususundadır.

İbn Abbâs, Muaviye ile birlikte Kâbe’yi tavaf ediyordu. Muaviye, Kâbe’nin bütün rükünlerini öpmeye başladı. İbn Abbâs ona: “Neden bu iki rükünü öpüyorsun? Hâlbuki Rasûlullah bu iki rükünü öpmüyordu” dedi. Muâviye de: “Kâbe’nin hiçbir yeri mehcür değildir” dedi. İbn Abbâs ise: “Rasûlullah’ta sizin için güzel bir örnek vardır” âyetini okudu. Muâviye: “Doğru söyledin” dedi (Ahmed b. Hanbel, 1421/2001: 3/369-370).

Buna dair genel uygulama ise, Haceru’l-Esved’i ve Rükni-i Yemânî’yi öpmektir (Tirmizî, 1981: 35, 3/213). Abdullah b. Abbâs’a göre sadece Haceru’l-Esved’e ve Rükni-i Yemânî’ye istilâm edilir. Haceru’l-Esved’i ve Rükni-i Yemânî’yi öpmek, onu sünnete uygun bir şekilde ziyaret etmek manasındadır. Bu husus, ayrıca Rükni-i Yemânî gibi Kâbe’nin bölüm ve unsurlarının faziletine işaret etmesi bakımından da mühimdir.

Temettu Haccı. Rasûlullah’ın temettü haccı yaptığına dair İbn Abbâs’tan bir rivâyet nakledilmektedir. Tâvûs şöyle nakletmektedir: “İbn Abbâs şöyle dedi: ‘Muaviye bana: ‘Merve’de Rasûlullah’ın (s.a.s) saçını yay oku (makas) ile kısalttığını biliyor muydun?’” deyince; ben ona: “Bunu, ancak senin aleyhine huccet olarak görürüm” dedim (Müslim, 1437/2016: 1246, 2/913).

İbn Abbâs’ın, Muaviye’nin sözünü onun kendisinin aleyhine delil olarak değerlendirmesi şöyle izah edilebilir: Muaviye temettu’ haccını yasaklamıştı. Bunu İbn Abbâs: “Rasûlullah (s.a.s) vefatına kadar temettu’ haccı yapmıştır. Ebû Bekir de vefatına kadar temettu’ yapmıştır, Ömer ve Osman da aynı şekilde temettu’ haccı yapmıştır. Onu ilk nehyeden, Muaviye’dir” şeklinde nakletmiş (Ahmed b. Hanbel, 1421/2001: 5/54, 64), Muaviye’nin ifadesini onun temettu’ haccını yasaklamasına karşı delil olarak yorumlamıştır. Eğer Rasûlullah’ın (s.a.s) Merve’de saçını kesilmiş olmasını varsayacak olursak, o zaman temettu’ haccı yapmış olma ihtimali ortaya çıkar. Zira temettu’ haccını yapan kimse, umreden sonra saçını kısaltır ve hacdan sonra tıraş ettirir. Ancak İbn Abbâs’ın, Allah Rasûlü’nün (s.a.s) temettu’ haccı yaptığını söylemesi düşündürücüdür. Zira Rasûlullah (s.a.s) temettu’ haccı değil, kıran haccı yapmıştır (Buhârî, 1438/2017: 34, 501).

Muâviye, Rasûlullah’ın saçını Cîrâne umresi esnasında kısaltmış olmalıdır. Zira Muâviye’nin fetihden sonra İslâm’a girdiği bilinmektedir. Bu bağlamda onun kaza umresinde Hz. Peygamber’in saçını kısalttığı düşünülemez. Ayrıca Rasûlullah (s.a.s) Veda haccı ile birlikte yaptığı umrede saçını kısalttırmamıştır. Zira Allah Rasûlü (s.a.s.), o zaman kıran haccı yapmış ve saçını hacdan sonra Mina’da Ebû Talha’ya tıraş ettirmiştir (İbn Hacer el-Askalânî, 1380/1960: 3/565).

İhramda Baş Yıkama. İbn Abbâs ihramdayken başın yıkanabileceği şeklinde hüküm istinbat etmiştir.

Abdullah b. Huneyn şöyle nakletmektedir: İbn Abbâs ile Misver b. Mahreme Mekke yakınındaki Ebvâ denilen yerde ihrama girdiler. İbn Abbâs: “İhramdaki kişi başını yıkayabilir” dedi. Misver ise: “İhramdaki kişi başını yıkayamaz” dedi. Bunun üzerine, beni Ebû Eyyûb el-Ensârî’ye gönderdi. Ben, onu bir kuyunun yanında iki direk arasında, bir kumaş ile önünü kapatmış halde yıkanırken buldum. Ona selam verdim. O: “Bu kimdir?” dedi. Ben: “Abdullah b. Huneyn’im. İbn Abbâs, beni Rasûlullah’ın (s.a.s) ihramlı iken başını nasıl yıkadığını sormam için size gönderdi” dedim. Ebû Eyyûb elini, kendini örten kumaşın üzerine koydu ve onu biraz aşağıya indirdi. Başını bana doğru çevirdi ve sonra da kendisine su döken kimseye “Su dök” dedi. O kimse de onun başının üzerine su döktü. Sonra da Ebû Eyyub el-Ensârî, iki elini ileriye ve geriye götürerek başını yıkadı, Allah Elçisi’nin (s.a.s) böyle yaptığını gördüm” dedi (Buhârî, 1422/2001: 3/16).

Diğer rivâyetlerde Abdullah b. Huneyn gelip, Ebû Eyyub’un sözünü İbn Abbas ve Misver’e söylediğinde, Misver, İbn Abbâs’a: “Bundan sonra seninle hiçbir konuda tartışmam ve sana ihtilaf etmem” demiştir (Humeydî, 1381/1961: 1/187, 188). İbn Abbâs bu istidrakinde Allah Rasûlü’nün sünnetini esas almıştır.

Sonuç

İstidrâk sözcüğü hadis ilminde; “Yanlış veya eksik rivâyetleri düzeltme ve tenkit etme” manasındadır. İstidrâk iki kişi arasındaki görüş ayrılığını ifade ettiği gibi, bir kişinin bir topluluktan farklı olarak dile getirdiği hususları da kapsamaktadır. Sahâbe döneminden itibaren rivâyeti Kur’an, Sünnet, hadis, tarihi vakıa, akıl, dil ve mantığa uygun olan sahâbînin istidrakinin asıl kabul edildiği görülmektedir.

İbn Abbâs, Mekke’de hadis ve fıkıh ilminde otorite olmuş, Hz. Peygamber’in (s.a.s) sözlerine ve fiillerine dair sahâbenin naklettiği rivâyetlere yaptığı istidrakleriyle temayüz etmiş fakih bir sahâbîdir. İbadetlere dair rivâyetlerde onunla sahâbîler arasında oldukça sert tartışmaların yaşandığı aktarılmaktadır. Bu meyanda İbn Abbâs’ın ibadetler hususunda Abdullah b. Ömer’i, Ebû Hureyre’yi, Sa’d b. Ebî Vakkâs’ı, Ubeyd b. Umeyr’i, Küreyb’i, Urve b. Zübeyr’i, Abdullah b. Zübeyr’i, Ebû Tufeyl’i, Zeyd b. Sâbit’i, Muaviye’yi ve Misver b. Mahreme’yi tenkit edip onların yanlış bilgilerini düzelttiği nakledilmektedir. Bu çerçevede mest üzerine mesh hususunda, Sa’d b. Ebî Vakkâs’a itiraz ederek “Hiç kimse Rasûlullah’ın (s.a.s) Mâide sûresi indikten sonra mest üzerine mesh ettiğini söyleyemez dediği, İbn Abbâs’ın abdest âyeti inmeden önce mestlere mesh edildiği ve abdest âyetiyle onun nesh edildiği görüşüne sahip olduğu nakledilmektedir.

İbn Abbâs istidraklerinde âyeti, sünneti ve hadisi delil getirmektedir. Bu bağlamda oruca dair sahâbeye yönelik istidrakine baktığımızda, İbn Abbâs’ın Şam’dan Medine’ye dönen Küreyb’e, hilâl hakkında soru sorduğu, Küreyb’in “Cuma gecesi gördük” demesine rağmen, “Fakat biz onu cumartesi gecesinde gördük, otuz günü tamamlayınca veya hilâli görünceye kadar oruca devam edeceğiz” dediği, dolayısıyla İbn Abbâs’ın Rasûlullah’ın hadisine göre hüküm istinbat ettiği görülmektedir.

Bazen delil getirilen rivâyet başka rivâyetlerle çelişkili gibi gözükse de bu durumda Kur’an ve sünnete göre tercih yapmaktadır. Dolayısıyla İbn Abbâs’ın istidraklerinde Kur’an ve sünneti esas aldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda İbn Abbâs’ın abdeste dair istidraklerine bakıldığında, onun abdestte ayakların yıkanmasını tenkit ettiği anlaşılmaktadır. İbn Abbâs, “Allah’ın Kitabı’nda iki yıkama buluyorum” demiş, baş ve ayaklara mesh edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Dolayısıyla nastan anladığını dosdoğru esas almıştır.

İbadetler esasen naslara göre belirlenir, reye göre istidrâk yapılırsa dahi bunun esası da Kur’an ve Sünnete dayanır. Bu meyanda şehvetsiz çıkan meniden dolayı gusle dair görüşüne bakıldığında, İbn Abbâs’ın ashabını tenkit ettiği anlaşılmaktadır. Zira onları muaheze ettiği, reylerine göre fetva vermelerini yadırgadığı ve bu hususa dair verilen fetvayı Kur’an ve Sünnet çerçevesinde verip vermediklerini araştırdığı görülmektedir.

İbadetlere dair istidraklerinin bazı mezheplerce benimsendiği, mezheplerin kendi görüşlerine İbn Abbâs’ın görüşünü delil aldıkları görülmektedir. Bu meyanda ateşe değmiş şeyden dolayı abdestin bozulması hususunda, İbn Abbâs, Ebû Hureyre’ye itiraz etmiştir. İbn Abbâs’ın bu fetvasının daha sonraki fakihler tarafından

benimsendiği anlaşılmaktadır. Ayrıca cinsel organa dokunmanın abdesti bozacağına dair rivâyet hususunda İbn Abbâs'tan üç farklı görüş nakledilmektedir. Şâfiîler, İbn Abbâs'ın bu hususta abdestin bozulacağı görüşüne sahip olduğunu nakletmiştir. İbn Hazm, İbn Abbâs'ın bu husustaki görüşünü naklederken “Yanılarak yaptıklarınızda size ve bal yoktur, fakat kalplerinizin bile bile yöneldiğinde günah vardır” âyeti bağlamında, “Unutarak tutarsa abdest bozulmaz, kasten tutarsa abdest bozulur” dediğini kaydetmiştir. Cinsel organı elle tutmakla abdestin bozulmayacağı görüşü ise, en çok tercih edilen görüşüdür. Şâfiîler'e, Mâlikîler'e ve Hanbelîler'e göre ise cinsel organa dokunmak abdesti bozar, Hanefîler'e göre cinsel organa dokunmak abdesti bozmaz.

Ayrıca onun reyine göre yaptığı istidrakler de vardır. Bu istidraklerin de bazı mezhep mensuplarınca dikkate alındığı görülmektedir. Bu meyanda daha sonraki asırlarda İbn Abbâs'ın rivâyetinden hareketle çıplak ayak üzerine mesh edilebileceği gibi çorap üzerine de meshin yapılabileceği şeklinde icthadlar dile getirilmiştir.

Kaynakça

- Abdurrezzâk, E. B. A. b. H. S. (1390/1970). *el-Musannef*. Beyrut: el-Meclisü'l-İlmî.
- Ahmed b. Hanbel, E. A. A. b. M. (1421/2001). *Müsned*, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- Ahmed b. Hanbel, E. A. A. b. M. (1982). *Müsned*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Aşık, N. (1981). *Sabâbe ve hadis rivâyeti*. İzmir: Akyol Neşriyat.
- Ateş, S. (1989). Kur'an ve sünnetin ışığında abdestte ayakları meshetme veya yıkamanın hükmü. *İslâmî Araştırmalar*, 3(4) 188-193.
- Beyhakî, E. B. A. b. H. (1424/2003). *es-Sünenü'l-kübrâ*, Beyrut: Dâru Kütübî'l-İlmiyye.
- Buhârî, E. A. M. b. İ. (1438/2017). *Sabîhu'l-Buhârî*, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- Buhârî, E. A. M. b. İ. (1422/2001). *Sabîhu'l-Buhârî*, Beyrut: Dâru Tavkı'n-Necât.
- Cessâs, E. B. A. b. A. (1412/1992). *Abkâmü'l-Kur'ân*, Beyrut: Dâru İhyâ-i Tûrâsî'l-Arabî.
- Cirît, H. (2008). *Rubeyyi' bint Muavviz*. İstanbul: TDV Yayınları.
- Çakan, İ. L., Eroğlu, M. (1988). *Abdullah b. Abbas*. İstanbul: TDV Yayınları.
- Dârimî, E. M. A. b. A. (1981). *Sünen*, Dâru İhyâ-i Sünneti'n-Nebeviyye.
- Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, S. b. D. (1425/2004). *Müsned*, Beyrut: Dâru Kütübî'l-İlmiyye.
- Ebû Dâvûd, S. b. el-E. (1981). *Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Fâkihî, E. A. M. b. İ. b. A. (1414/1994). *Abbâru Mekke fî kadîmi'd-debr ve hadîsib*, Beyrut: Dâru Hadr.
- Gürses, S. M. (2018). Çıplak ayağa meshle ilgili rivayetlerin tahlili. *HADİTH*, 1 4-38.
- Hâkim en-Nisâbü'rî, E. A. M. b. A. (1990). *Müstedrek ale's-sabîbayn*, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Humeydî, E. B. A. b. ez-Z. (1381/1961). *Müsned*, Beyrut: Âlemü'l-Kütüb.
- İbn Ebî Şeybe, E. B. A. b. M. (1427/2006). *el-Musannef*, Kâhire: Mektebetü'r-Rüşd.
- İbn Hacer el-Askalânî, E. F. Ş. A. b. A. (1380/1960). *Fethu'l-bârî bi şerhi sabîhi'l-Buhârî*, Kahire: Matbaatü's-Selefiyye.
- İbn Hacer el-Askalânî, E. F. Ş. A. b. A. (1973). *el-Metâlibü'l-âliye*, thk. Habîbu'r-Rahmân el-Azamî Kuveyt: el-Matbaatu'l-Asrî.
- İbn Hazm, E. M. A. b. A. (1347/1928). *el-Muhallâ*, Kâhire: İdâretü Tıbaatî'l-Müniriyye.
- İbn Kesîr, E. F. İ. İ. b. Ş. (1434/2013). *Tefsîru Kur'âni'l-Azîm*, Beyrut: Dâru İbn Kesîr.
- İbn Mâce, A. M. b. Y. (1981). *Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- İbn Sa'd, E. A. M. b. S. (1989/1409). *es-Sîretü'n-Nebeviyye min tabakâti'l-kübrâ*, Kâhire: ez-Zehrâuli'l-A'lâmî'l-Arabî.
- Kahraman, H. (2010). Hadislere göre cinsel organa dokunmanın (Messü'l-Ferc) abdeste etkisi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(1), 111-142.
- Kal'aci, M. R. (t.y.) *Mensûatü' fıkhi' Abdillâh b. Abbâs*, Mekke: et-Türâsü'l-İslâmî.
- Koca, F. (1999). *İbadet*. İstanbul: TDV Yayınları.
- Koçkuzu, A. O. (1994). *Ebü't-Tufeyl*. İstanbul: TDV Yayınları.
- Mâlik b. Enes, E. A. (1981). *el-Muvatta'*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Müslim, E. H. M. b. el-H. (1437/2016). *Sabîhu Müslim*, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.
- Müslim, E. H. M. b. el-H. (1981). *el-Câmiu's-sabîh*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Nazlıgül, H. (2005). *Misver b. Mabreme*. İstanbul: TDV Yayınları.
- Nesâî, E. A. A. b. Ş. (1981). *Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Nevevî, E. Z. Y. (1283/1866). *el-Minhâc şerhü Sabîh-i Müslim b. Haccâc*, Kahire: Matbaatü'l-Kestelliye.

- Özsoy, A. (2016). *Hadis tenkidi sabâbe ve tâbiîn dönemi*, İstanbul: Beka Yayınları.
- Polat, S. (1985). *Mürsel hadisler ve delil olma yönünden değeri*, Ankara: TDV Yayınları.
- Şebbîr Ahmed Osmanî. (2006). *Fethu'l-mülhim şerhi Sahib-i Müslim*, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.
- Tirmizî, E. İ. M. b. İ. (1981). *Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Uğur, M. (1992). *Ansiklopedik hadis terimleri sözlüğü*. Ankara: TDV Yayınları.
- Yalçın, İ. (2019, Haziran). Abdestte çoraplar üzerine meshin hükmü. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 23(1), 354-374.
- Yardım, A. (1999). *İbn Ebû Müleyke*. İstanbul: TDV Yayınları.
- Yatkın, N. (2012). *Abdullah İbn Abbâs ve hadis ilmindeki Yeri*. Ankara: Yatkın N. Yayınevi.
- Yücel, A. (2011). *Hadis usûlü*. İstanbul: İFAV Yayınları.
- Zehebî, E. A. Ş. (1406/1986). *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, thk. Şuayb Arnaût, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle.

EXTENDED SUMMARY

There're various studies regarding him in Islamic sciences. However, there isn't study regarding his corrections that he made in the area of worships. In our study, they regarding the worships'll be addressed.

In this study, different views and understandings of Ibn Abbas from other Companions on fiqh issues are mentioned, and the issue is examined within the framework of the Qur'an, sunnah and hadiths.

It is possible to explain the reason for narrating more sayings of Prophet Muhammad by some of his companions more than others by the elements of time and location. The element of time means that the muksirūn companions had a great opportunity during their lifetimes regarding listening to the sayings of the Prophet and conveying them to the next generations. Indeed, Ibn Abbas, who is among the muksirūn companions, had the chance to see the Prophet while he was younger, survived a long life after his death and thusly heard sayings of the Prophet both from the prophet himself and from other companions, and conveyed the narrations to the middle and junior generation of the successors of the Prophet.

The element of location is also important in narration of the sayings of the Prophet by the muksirūn. First of all, the companions who are among the household members of the Prophet such as Ibn Abbas are more advantageous in terms of listening to the sayings of the Prophet when compared to other companions. In this regard, Ibn Abbas personally heard the words of the Prophet from him and closely learned his actions because he was son of Prophet's uncle and at the night stayed at the house of Meymūne, who was his maternal aunt. Also, the element of location is important in narration of the sayings of the Prophet. In this context, Ibn Abbas conveyed the sayings to the generation of the successors because he was residing in Mecca and the city was a center of Islamic sciences. He also narrated sayings of the Prophet to those who came to the city for the ceremonies of pilgrimage.

It is also possible to state that Ibn Abbas became among the muksirūn because he did not just memorized the sayings, but wrote them down, gave lectures in the circles regarding the sayings of the Prophet and his narrations were narrated by many experts among the successors on the sayings of the Prophet.

It is seen that the companions such as Abdullah Ibn Abbas attributed the sayings to the Prophet that they had heard from other companions, not from the Prophet. In this regard, Berâ Ibn Âzib narrated the following: "We did not hear every saying from the Prophet directly, our friends were narrating them to us because we were busy with herding camels. The companions of the Prophet were requesting the sayings from their peers or from those who had memorized them better that they had not heard from him and they were studying what they had heard". Also, Enes Ibn Mâlik said: "We did not hear all of the things that we narrated from the Prophet directly from him, we were narrating them among us; however, we did not accuse each other for lying".

The fact that Ibn Abbas narrated 1660 sayings was criticized. However, it is seen that many of those sayings were actions. In a very short amount of time, Ibn Abbas heard the Prophet's sayings personally from him, witnessed what he experienced, was able to delve into intricate matters and later narrated them and interpreted the narrations differently from the other companions.

On the other hand, the companions' interpretation of the same narration in different ways is also important in terms of indicating that the perspectives of the companions were different from each other to a great extent. The companions corrected each other's mistakes and criticized each other due to the different perspectives, interpretations, forgetting and mistakes regarding the narrations.

The corrections of Ibn Abbas regarding worships are very important. Ibn Abbas made different interpretations and evaluations regarding juridical cleaning. Regarding the ablution, he said: "I find two washings in the Book of Allah", issued an opinion for anointing the head and the feet, however gave up his opinion regarding the necessity to anointing the feet in ablution when he learned that the Prophet had read the related verse as "wa

arjulakum". Three different opinions were narrated from Ibn Abbas regarding whether touching genitals would void the ablution, and his opinion regarding that the ablution would not be voided by touching the genitals became the most preferred opinion. Regarding whether the ablution would be voided due to an item touching fire, he is of the opinion that eating or touching anything that touches the fire would not void the ablution. He criticized Abu Hurairah in this matter.

He displayed a sensitive attitude in the ritual ablution of the whole body due to the sperm exiting the body without lust. Ibn Abbas criticized some of the applications regarding anointing on the ablution shoes. In this regard, he indicated that before the descent of the verse regarding ablution, people were anointing on their ablution shoes and this practice was abolished by the verse regarding ablution.

In his corrections regarding the prayers, Ibn Abbas stated that it was mandatory to have the separate ablutions for each prayer in the early periods, however this principle was later abolished. In his corrections regarding the fasting, it is seen that Ibn Abbas deducted provisions according to his own opinions regarding observance of the new crescent.

In his corrections regarding the pilgrimage, he deducted a provision different from the application during the era before Islam where performing a lesser pilgrimage along with the full pilgrimage was regarded as strange, and stated that the conception in the period before Islam was abolished. Ibn Abbas who opposed quitting the recitation of the affirmation phrasal during the pilgrimage (talbiyah) narrated that the Prophet continued reciting the affirmation phrasal until Jamarat. Ibn Abbas also indicated that walking fast during the circumambulation around the Kaaba and travelling back and forth between the hills of Safa and Marwa during pilgrimage on a camel were not the practices of the Prophet. He also adjudicated that a woman during her period may return without performing the farewell circumambulation.